

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (velkého senátu)

16. července 2015 *

„Směrnice 2000/43/ES — Zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ — Městské čtvrti, ve kterých bydlí především osoby romského původu — Umístění elektroměrů na sloupech nadzemního elektrického vedení ve výšce šesti až sedmi metrů — Pojmy ‚přímá diskriminace‘ a ‚nepřímá diskriminace‘ — Důkazní břemeno — Případné odůvodnění — Předcházení manipulacím s elektroměry a neoprávněným odběrům — Proporcionalita — Rozšířená povaha opatření — Urážlivý a stigmatizující účinek tohoto opatření — Směrnice 2006/32/ES a 2009/72/ES — Nemožnost konečného uživatele kontrolovat svou spotřebu elektřiny“

Ve věci C-83/14,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Administrativen sad Sofia-grad (Bulharsko) ze dne 5. února 2014, došlým Soudnímu dvoru dne 17. února 2014, v řízení

ČEZ Razpredelenie Bulgaria AD

proti

Komisija za zaštita ot diskriminacija,

za přítomnosti:

Anelije Nikolové,

Daržavna Komisija za energijno i vodno regulirane,

SOUDNÍ DVŮR (velký senát),

ve složení K. Lenaerts, místopředseda vykonávající funkci předsedy, A. Tizzano, R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, S. Rodin a K. Jürimäe, předsedové senátů, A. Rosas, E. Juhász, J. Malenovský, D. Šváby, A. Prechal (zpravodajka), F. Biltgen a C. Lycourgos, soudci,

generální advokátka: J. Kokott,

vedoucí soudní kanceláře: C. Strömholm, rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 13. ledna 2015,

s ohledem na vyjádření předložená:

— za ČEZ Razpredelenie Bulgaria AD A. Ganevem, V. Božilovem a A. Džingovem, advokáty,

* Jednací jazyk: bulharština.

— za Komisija za zaštita ot diskriminacija A. Strašimirovou, jako zmocněnkyní,
— za A. Nikolovou S. Coxem, barrister, jakož i M. Ferštmanem a Y. Grozevem, advokáty,
— za bulharskou vládu E. Petranovou a D. Drambozovou, jako zmocněnkyněmi,
— za Evropskou komisi D. Martinem a D. Roussanovem, jako zmocněnci,
po vyslechnutí stanoviska generální advokátky na jednání konaném dne 12. března 2015,
vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu článku 1 a čl. 2 odst. 1 a odst. 2 písm. a) a b) směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ (Úř. věst. L 180, s. 22; Zvl. vyd. 20/01, s. 23), jakož i článku 21 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“).
- 2 Tato žádost byla předložena v rámci řízení, ve kterém ČEZ Razpredelenie Bulgaria AD (dále jen „ČEZ RB“) navrhuje zrušení rozhodnutí Komisija za zaštita ot diskriminacija (Komise pro ochranu před diskriminací, dále jen „KZD“), kterým posledně uvedená uložila ČEZ RB povinnost ukončit diskriminaci vůči A. Nikolové a v budoucnu se zdržet tohoto typu diskriminačního chování.

Právní rámec

Unijní právo

Směrnice 2000/43

- 3 Body 2, 3, 9, 12, 13, 15, 16 a 28 odůvodnění směrnice 2000/43 uvádějí:
„(2) V souladu s článkem 6 Smlouvy o Evropské unii je Evropská unie založena na zásadách svobody, demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod, jakož i právního státu, zásadách, které jsou společné členským státům, a ctí základní práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod[, která byla podepsána v Římě dne 4. listopadu 1950,] a ta, jež vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, jako obecné zásady práva Společenství.
(3) Právo všech osob na rovnost před zákonem a na ochranu proti diskriminaci je obecným právem uznaným Všeobecnou deklarací lidských práv, Úmluvou OSN o odstranění všech forem diskriminace žen, Mezinárodní úmluvou o odstranění všech forem rasové diskriminace a Pakty OSN o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jichž jsou všechny členské státy signatáři.
[...]
(9) Diskriminace na základě rasy nebo etnického původu může ohrozit dosažení cílů Smlouvy o ES, zejména dosažení vysoké úrovně zaměstnanosti a sociální ochrany, zvyšování životní úrovně a kvality života, hospodářské a sociální soudržnosti a solidarity. Může rovněž ohrozit cíl rozvíjet Evropskou unii jako prostor svobody, bezpečnosti a práva.“

[...]

- (12) Pro zajištění rozvoje demokratických a tolerantních společností, které umožňují účast všech jednotlivců bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, je třeba provést zvláštní akci v oblasti diskriminace na základě rasy nebo etnického původu, která by překračovala rámec přístupu k zaměstnání a samostatně výdělečné činnosti a která by se vztahovala na oblasti, jako je výchova, sociální ochrana včetně sociálního zabezpečení a zdravotní péče, sociální výhody a přístup ke zboží a službám a k jejich dodávkám.
- (13) Za tímto účelem musí být ve Společenství zakázána jakákoli přímá nebo nepřímá diskriminace na základě rasy nebo etnického původu v oblastech upravených v této směrnici. [...]

[...]

- (15) Posouzení skutečností, které vedou ke zjištění, že došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, náleží vnitrostátním soudním nebo jiným příslušným orgánům v souladu s vnitrostátním právem nebo zvyklostmi. Ty mohou zejména stanovit, že nepřímá diskriminace může být zjištěna jakýmkoli prostředky včetně statistických údajů.
- (16) Je důležité chránit všechny fyzické osoby proti diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu. Členské státy by rovněž měly zajistit, podle potřeby a v souladu s jejich vnitrostátními tradicemi a zvyklostmi, ochranu právnických osob, pokud jsou diskriminovány na základě rasy nebo etnického původu svých členů.

[...]

- (28) [...] nemůže být cílů této směrnice, totiž zajištění společné vysoké úrovně ochrany proti diskriminaci ve všech členských státech, dosaženo uspokojivě na úrovni členských států. [...]"

4 Článek 1 směrnice 2000/43 stanoví, že „účelem této směrnice je stanovit rámec pro boj s diskriminací na základě rasy nebo etnického původu s cílem zavést v členských státech zásadu rovného zacházení“.

5 Článek 2 této směrnice, nadepsaný „Pojem diskriminace“, uvádí:

„1. Pro účely této směrnice se ‚zásadou rovného zacházení‘ rozumí, že neexistuje žádná přímá nebo nepřímá diskriminace na základě rasy nebo etnického původu.

2. Pro účely odstavce 1 se

- a) přímou diskriminací rozumí případ, kdy je s jednou osobou zacházeno z důvodu rasy nebo etnického původu méně příznivým způsobem, než je, bylo nebo by bylo s jinou osobou ve srovnatelné situaci;
- b) nepřímou diskriminací rozumí případ, kdy by v důsledku navenek neutrálního předpisu, kritéria nebo zvyklosti byla [specificky] znevýhodněna osoba určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami, ledaže uvedený předpis, kritérium nebo zvyklost je objektivně odůvodněn legitimním cílem a ledaže prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné.

3. Obtěžování se považuje za diskriminaci ve smyslu odstavce 1, pokud dojde k nežádoucímu chování souvisejícímu s rasou nebo etnickým původem, které má za účel nebo za následek narušení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašující, nepřátelské, zahanbující, ponižující nebo urážející atmosféry. [...]

[...]“

- 6 Článek 3 dané směrnice, nadepsaný „Oblast působnosti“, v odst. 1 písm. h) uvádí:

„V rámci pravomocí svěřených Společenství se tato směrnice vztahuje na všechny osoby [...], pokud jde o

[...]

h) přístup ke zboží a službám, které jsou k dispozici veřejnosti, včetně ubytování, a jejich dodávky.“

- 7 Článek 6 směrnice 2000/43, nadepsaný „Minimální požadavky“, v odstavci 1 stanoví:

„Členské státy mohou přijmout nebo zachovat předpisy, které jsou příznivější pro ochranu zásady rovného zacházení než ustanovení této směrnice.“

- 8 Článek 8 této směrnice, nadepsaný „Důkazní břemeno“, v odstavci 1 uvádí:

„Členské státy přijmou v souladu se svými právními řády nezbytná opatření, aby, jakmile se osoba cítí poškozena nedodržením zásady rovného zacházení a předloží soudu nebo jinému příslušnému orgánu skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, příslušelo odpůrci prokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.“

Směrnice 2006/32/ES

- 9 Bod 29 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/32/ES ze dne 5. dubna 2006 o energetické účinnosti u konečného uživatele a o energetických službách a o zrušení směrnice Rady 93/76/EHS (Úř. věst. L 114, s. 64) uváděl:

„Aby byli koneční uživatelé schopni přijímat informovanější rozhodnutí vztahující se k jejich vlastní spotřebě energie, měli by o ní mít k dispozici dostatečné množství informací, jakož i další užitečné informace [...]. Kromě toho by měli být uživatelé aktivně nabádáni k tomu, aby si sami pravidelně kontrolovali hodnoty na měřících.“

- 10 Článek 13 odst. 1 první pododstavec směrnice 2006/32 stanovil:

„Členské státy zajistí, aby pokud je to technicky možné, finančně únosné a úměrné potenciálním úsporám energie, byli koneční zákazníci odebírající elektřinu [...] vybaveni za tržní ceny individuálními měřící, které přesně zobrazují skutečnou spotřebu energie a skutečnou dobu její spotřeby.“

Směrnice 2009/72/ES

- 11 Článek 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/72/ES ze dne 13. července 2009 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o zrušení směrnice 2003/54/ES (Úř. věst. L 211, s. 55) v odstavcích 3 a 7 uvádí:

„3. Členské státy zajistí, aby [...] všichni zákazníci v domácnostech [...] mohli využívat univerzální služby, což znamená mít na jejich území právo na dodávky elektřiny ve stanovené kvalitě za přiměřené, jednoduše a jasně srovnatelné, transparentní a nediskriminační ceny. [...]

[...]

7. Členské státy přijmou vhodná opatření na ochranu konečných spotřebitelů [...]. Tato opatření musí zahrnovat opatření uvedená v příloze I, alespoň pokud jde o zákazníky v domácnostech.“

12 Odstavec 1 písm. h) a i) přílohy I směrnice 2009/72 uvádí:

„1. [...] měla by opatření uvedená v článku 3 zákazníkům zabezpečit, aby

[...]

h) měli k dispozici údaje o své spotřebě [...]

i) byli řádně informováni o skutečné spotřebě elektřiny a nákladech na ni, a to dostatečně často, aby mohli regulovat svou spotřebu elektřiny. [...]“

Bulharské právo

Zákon o ochraně před diskriminací

13 Článek 4 zákona o ochraně před diskriminací (Zakon za zaštita ot diskriminacija, dále jen „ZZD“) uvádí:

„(1) Zakazuje se veškerá přímá nebo nepřímá diskriminace na základě [...] rasy, státní příslušnosti, etnické příslušnosti, [...] osobní situace [...].

(2) K přímé diskriminaci dochází vždy, když je s jednou osobou zacházeno z důvodu osobních vlastností uvedených v odstavci 1 méně příznivým způsobem, než je, bylo nebo by bylo zacházeno s jinou osobou za srovnatelných nebo podobných podmínek.

(3) K nepřímé diskriminaci dochází, když je v důsledku navenek neutrálního předpisu, kritéria nebo zvyklosti znevýhodněna osoba z důvodu osobních vlastností uvedených v odstavci 1 v porovnání s jinými osobami, ledaže uvedený předpis, kritérium nebo zvyklost je objektivně odůvodněn legitimním cílem a ledaže prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné.“

14 Ustanovení § 1 body 7 až 9 doplňujících ustanovení k ZZD uvádí:

„Pro účely tohoto zákona se

Bod 7. ‚nepříznivým zacházením‘ rozumí jakýkoli akt, jednání nebo opomenutí přímo či nepřímo porušující práva nebo oprávněné zájmy.

Bod 8. výrazem ‚na základě vlastností uvedených v čl. 4 odst. 1‘ rozumí na základě skutečné stávající nebo minulé, anebo údajné existence jedné či více těchto vlastností v případě diskriminované osoby nebo v případě osoby, která s ní má úzké vazby, nebo se předpokládá, že s ní má úzké vazby, je-li tato vazba důvodem pro diskriminaci.

Bod 9. ‚propojenými osobami‘ rozumí [...] osoby, které lze z jiných důvodů považovat za přímo či nepřímo závislé na oběti, je-li tato vazba příčinou diskriminace; [...]“

15 Článek 40 odst. 1 a 2 ZZD stanoví:

„1. [KZD] je specializovaný a nezávislý státní orgán pro předcházení diskriminaci, ochranu proti diskriminaci a zajištění rovných příležitostí.

2. KZD kontroluje uplatňování a dodržování tohoto zákona [...].“

Energetický zákon

16 Článek 10 energetického zákona (Zakon za energetikata, dále jen „ZE“) stanoví, že „[r]egulaci činností v oblasti energetiky [...] zajišťuje Státní komise pro trhy s energií a vodou (Daržavna Komisija za energijno i vodno regulirane) [...], která je nezávislou specializovanou státní institucí“.

17 Článek 104a odst. 4 ZE uvádí:

„Zveřejněné všeobecné podmínky platí pro konečného zákazníka i bez výslovného písemného souhlasu.“

18 Článek 120 odst. 1 a 3 ZE stanoví:

„1. Elektrická energie dodaná konečnému zákazníkovi se měří pomocí zařízení určených ke komerčnímu měření, jež patří provozovateli přenosové nebo distribuční soustavy elektřiny [...].

[...]

3. Provozovatel přenosové nebo distribuční soustavy elektřiny stanoví typ, počet a umístění měřících zařízení a přístrojů [...].“

Všeobecné podmínky ČEZ RB

19 Všeobecné podmínky ČEZ RB, jak byly schváleny Daržavna Komisija za energijno i vodno regulirane, v článku 27 uvádějí:

„1. Zařízení určená ke komerčnímu měření [...] jsou umístěna tak, aby zákazník mohl provádět vizuální kontrolu jejich údajů.

2. Pokud byla zařízení určená ke komerčnímu měření umístěna za účelem ochrany života a zdraví obyvatel, majetku, kvality elektrické energie, nepřetržitých dodávek elektrické energie, jakož i bezpečnosti a spolehlivosti systému dodávek energie na obtížně přístupná místa, je podnik distribuující elektřinu povinen zajistit na své náklady možnost vizuální kontroly do tří dnů od písemné žádosti zákazníka v tomto smyslu.“

20 Pokud jde o uvedenou možnost vizuální kontroly, všeobecné podmínky ČEZ RB stanoví, že ČEZ RB pošle vozidlo se zvedací plošinou, pomocí které mohou jeho zaměstnanci provést odečet z elektroměrů umístěných vysoko a sdělit tuto informaci zákazníkovi. Zákazník má mimoto možnost nechat si za úplatu ve svém obydlí nainstalovat druhý tzv. „kontrolní“ měřič.

Spor v původním řízení a předběžné otázky

21 Anelia Nikolova podniká jako fyzická osoba a v rámci svého podnikání provozuje obchod s potravinami, jenž se nachází ve čtvrti „Gizdova mahala“ ve městě Dupnica (Bulharsko), v níž bydlí především osoby romského původu.

22 V letech 1999 a 2000 umístila společnost ČEZ RB elektroměry všech odběratelů v této čtvrti na betonové sloupy nadzemního elektrického vedení ve výšce šesti až sedmi metrů, zatímco v ostatních čtvrtích umístila ČEZ RB měřiče ve výšce 1,70 metru, a to nejčastěji v bytech spotřebitelů nebo na fasádě či plotech (dále jen „sporná praxe“).

- 23 V prosinci 2008 podala A. Nikolova ke KZD stížnost, ve které tvrdila, že spornou praxi lze vysvětlit tím, že většina obyvatel čtvrti „Gizdova mahala“ je romského původu, a že ona sama je z tohoto důvodu přímo diskriminována na základě státní příslušnosti („narodnost“). Dotyčná si zejména stěžovala, že se nemůže podívat na elektroměr, aby si zkontrolovala spotřebu a mohla se ujistit o správnosti faktur, které jí byly zaslány a které byly podle jejího názoru příliš vysoké.
- 24 Dne 6. dubna 2010 vydala KZD rozhodnutí, ve kterém dospěla k závěru, že sporná praxe představuje zakázanou nepřímou diskriminaci na základě státní příslušnosti ve smyslu čl. 4 odst. 1 a 3 ZZD.
- 25 Toto rozhodnutí bylo zrušeno rozsudkem Varhoven administrativen sad (Nejvyšší správní soud) ze dne 19. května 2011 zejména z důvodu, že KZD neuvedla, ve vztahu k osobám jaké jiné státní příslušnosti byla A. Nikolova diskriminována. Věc byla vrácena KZD.
- 26 Dne 30. května 2012 přijala KZD nové rozhodnutí, ve kterém konstatovala, že ČEZ RB přímo diskriminovala A. Nikolovou na základě její „osobní situace“ ve smyslu čl. 4 odst. 1 a 2 ZZD, když dotyčnou z důvodu místa, kde tato umístila svoji prodejnu, znevýhodnila oproti ostatním zákazníkům společnosti ČEZ RB, jejichž měřiče byly umístěny na přístupná místa.
- 27 Společnost ČEZ RB podala proti tomuto rozhodnutí žalobu k Administrativen sad Sofia-grad.
- 28 V předkládacím rozhodnutí má daný soud úvodem za to, že směrnice 2000/43 konkrétně uplatňuje obecnou zásadu zákazu diskriminace na základě rasy nebo etnického původu, která je zakotvena zejména v článku 21 Listiny, a že situace dotčená v původním řízení spadá do věcné působnosti uvedené směrnice, jak je vymezena v jejím čl. 3 odst. 1 písm. h). Vzhledem k tomu, že uvedený soud tedy neshledává důvod pochybovat o použitelnosti unijního práva, uvádí, že v tomto ohledu nepředloží předběžnou otázku, a podotýká, že Soudní dvůr bude muset každopádně provést v tomto ohledu posouzení dříve, než rozhodne o otázkách, které mu předkládá.
- 29 Předkládající soud poté uvádí důvody, proč se obrátil na Soudní dvůr, a nejprve poznamenává, že i když KZD odkazovala na diskriminaci na základě „osobní situace“ A. Nikolové a posledně uvedená ve své stížnosti sama nesprávně odkázala na diskriminaci na základě „státní příslušnosti“, chráněná osobní vlastnost musí být v projednávaném případě dána do souvislosti se společným romským „etnickým původem“ většiny osob, které bydlí ve čtvrti „Gizdova mahala“.
- 30 Předkládající soud je v této souvislosti zaprvé toho názoru, že romská komunita představuje etnickou komunitu, která má ostatně v Bulharsku postavení etnické menšiny.
- 31 Zadruhé uvádí, že i když nejsou k dispozici statistiky týkající se početnosti romského obyvatelstva v dotyčné čtvrti, je tato čtvrť běžně prezentována jako největší „romská čtvrť“ města Dupnica. Strany sporu se ostatně shodují na tom, že sporná praxe obecně převládá pouze v „romských čtvrtích“ různých bulharských měst. Jedná se o hlavní faktor při rozhodování ČEZ RB ohledně umístění elektroměrů v nepřístupné výšce, a i když ČEZ RB výslovně netvrdí, že neoprávněné odběry provádí především osoby romského původu, vyplývá to z kontextu.
- 32 Zatřetí je předkládající soud toho názoru, že KZD měla nesprávně za to, že romský původ A. Nikolové není prokázán. Dotyčná se totiž tím, že se ve své stížnosti ztotožnila s obyvatelstvem romského původu ve čtvrti „Gizdova mahala“, sama identifikovala jako osoba s takovým původem. Uvedený soud, který v tomto ohledu odkazuje na rozsudek Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397), má každopádně za to, že existence diskriminace nepředpokládá existenci konkrétního stěžovatele, který tvrdí, že se stal obětí takové diskriminace. Podle téhož soudu rovněž z rozsudku Coleman (C-303/06, EU:C:2008:415) plyne, že použití zásady rovného zacházení není omezeno pouze na osoby s chráněnou osobní vlastností.
- 33 Předkládající soud zdůrazňuje, že první předběžná otázka se týká výše uvedených úvah.

- 34 Dále se sice předkládající soud přiklání k závěru KZD, že sporná praxe vede k přímé diskriminaci, ale uvádí, že generální advokátka Kokott dospěla ve stanovisku přednesenému ve věci Belov (C-394/11, EU:C:2012:585, bod 99) k závěru, že taková praxe, jako je sporná praxe, vykazuje vnější znaky nepřímé diskriminace. Tentýž soud mimoto poznamenává, že v podobných věcech dospěl Varhoven administrativen sad k závěru o neexistenci jakékoli přímé či nepřímé diskriminace na základě etnického původu.
- 35 V této souvislosti předkládající soud uvádí, že má pochybnosti stran pojmu „přímá diskriminace“ uvedený v čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43 a pojmu „nepřímá diskriminace“ uvedený v čl. 2 odst. 2 písm. b) této směrnice a stran otázky, zda sporná praxe spadá pod jednu z těchto kvalifikací.
- 36 Za předpokladu, že uvedená praxe spadá do působnosti čl. 2 odst. 2 písm. b) této směrnice, má konečně předkládající soud pochybnosti o tom, že by mohla být považována za objektivně odůvodněnou, přiměřenou a nezbytnou ve smyslu uvedeného ustanovení. Zejména zdůrazňuje, že ačkoli ČEZ RB tvrdí, že tato praxe je odůvodněna existencí velkého množství neoprávněných odběrů, poškozování měřičů a manipulací s nimi, uvedená společnost upustila od svých původních žádostí o předložení znaleckého posudku a vyslechnutí svědků podaných ke KZD, a tvrdila, že uvedené jednání je všeobecně známé. Účastníci řízení kromě toho před předkládajícím soudem neshromáždili další důkazy, a to navzdory výzvám, které jim byly adresovány z titulu důkazního břemene. Daný soud dále poznamenává, že novinové články uvádějí nové účinné metody, které jsou méně omezující pro spotřebitele, zejména použití měřičů umožňujících distributorovi provést odečet na dálku a být upozorněn na pokus o manipulaci.
- 37 Za těchto podmínek se Administrativen sad Sofia-grad rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:
- „1) Je třeba vykládat pojem ‚etnický původ‘ použitý ve směrnici [2000/43] a v [Listině] v tom smyslu, že zahrnuje kompaktní skupinu bulharských státních příslušníků romského původu, jako jsou obyvatelé městské části ‚Gizdova mahala‘ města Dupnica?
- 2) Je pojem ‚srovnatelná situace‘ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43 použitelný na projednávaný skutkový stav, kdy jsou zařízení určená ke komerčnímu měření elektrické energie v ‚městských částech obydlených romskou populací‘ umístována ve výšce 6 až 7 metrů, zatímco v jiných městských částech bez kompaktní romské populace jsou obvykle umístována ve výšce méně než dva metry?
- 3) Je třeba čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43 vykládat v tom smyslu, že umístování zařízení určených ke komerčnímu měření elektrické energie v ‚romských městských částech‘ ve výšce 6 až 7 metrů představuje méně příznivé zacházení s populací romského původu ve srovnání s populací jiného etnického původu?
- 4) Pokud se jedná o méně příznivé zacházení, je třeba uvedené ustanovení vykládat v tom smyslu, že toto zacházení v rámci skutkového stavu v původním řízení vychází zcela nebo zčásti z okolnosti, že se jedná o etnickou romskou skupinu?
- 5) Je podle směrnice 2000/43 přípustné takové vnitrostátní ustanovení, jako je § 1 bod 7 doplňujících ustanovení k [ZZD], podle kterého představuje každý akt, jednání nebo opomenutí, kterým jsou přímo nebo nepřímo omezována práva nebo oprávněné zájmy, ‚méně příznivé zacházení‘?
- 6) Může se pojem ‚navenek neutrální zvyklost‘ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 vztahovat na praxi [ČEZ RB] spočívající v umístování zařízení určených ke komerčnímu měření elektrické energie ve výšce 6 až 7 metrů? Je třeba příslovce ‚navenek‘ vykládat v tom smyslu, že je praxe zjevně neutrální, anebo že se jako neutrální jeví pouze na první pohled, to znamená, že je zdánlivě neutrální?

- 7) Vyžaduje existence nepřímé diskriminace ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43, aby se osoby na základě své rasy nebo etnického původu dostaly v důsledku neutrální zvyklosti do situace specifického znevýhodnění, anebo postačuje, když tyto zvyklosti omezují pouze osoby s určitým etnickým původem? Je v této souvislosti podle čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 přípustné takové vnitrostátní ustanovení, jako je čl. 4 odst. 3 ZZD, podle kterého se jedná o nepřímou diskriminaci, když se osoba z důvodu vlastností uvedených v odstavci 1 (včetně etnické příslušnosti) dostane do méně příznivé situace?
- 8) Jak je třeba vykládat pojem „[specifické] znevýhodnění“ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43? Odpovídá pojmu „zacházení méně příznivým způsobem“, který je použit v čl. 2 odst. 2 písm. a) této směrnice, nebo se vztahuje jen na mimořádně relevantní, zjevné a závažné případy rozdílného zacházení? Představuje praxe popsaná v projednávaném případě specifické znevýhodnění? Pokud se nejedná o případ mimořádně relevantního, zjevného a závažného uvedení do situace znevýhodnění, postačuje to k tomu, aby mohla být vyloučena existence nepřímé diskriminace (bez zkoumání, zda je příslušná praxe odůvodněná, přiměřená a nezbytná k dosažení legitimního cíle)?
- 9) Jsou podle čl. 2 odst. 2 písm. a) a b) směrnice 2000/43 přípustná taková vnitrostátní ustanovení, jako je čl. 4 odst. 2 a 3 ZZD, která podmiňují existenci přímé diskriminace „méně příznivým zacházením“ a existenci nepřímé diskriminace „uvedením do méně příznivé situace“, aniž rozlišují mezi stupni závažnosti konkrétního méně příznivého zacházení stejně jako tato směrnice?
- 10) Je třeba čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 vykládat v tom smyslu, že je uvedená praxe společnosti ČEZ RB objektivně odůvodněná s ohledem na zajištění bezpečnosti elektrické sítě a řádnou evidenci spotřebované elektřiny? Je tato praxe přiměřená také s ohledem na povinnost žalované umožnit spotřebitelům volný přístup k údajům na elektroměrech? Je tato praxe nezbytná, pokud jsou na základě zpráv v médiích známy jiné technicky a finančně dostupné prostředky k zajištění bezpečnosti zařízení určených pro komerční měření elektrické energie?“

K předběžným otázkám

Úvodní úvahy

- 38 Jak vyplývá z bodu 28 tohoto rozsudku, předkládající soud sice uvádí, že situace dotčená v původním řízení spadá podle jeho názoru do věcné působnosti směrnice 2000/43, jak je vymezena v jejím čl. 3 odst. 1 písm. h), takže nepovažuje za nutné předložit Soudnímu dvoru předběžnou otázku v tomto ohledu, avšak zdůrazňuje, že tento aspekt bude muset Soudní dvůr posoudit dříve, než bude zkoumat předběžné otázky, jež mu předkládá.
- 39 Bulharská vláda a Evropská komise jsou sice toho názoru, že sporná praxe spadá do této věcné působnosti, avšak společnost ČEZ RB tvrdí, že tomu tak není. Podle této společnosti má upřesnění obsažené v čl. 3 odst. 1 směrnice 2000/43, podle kterého se tato směrnice uplatní „v rámci pravomocí svěřených [Unii]“, za následek, že uvedená směrnice se uplatní jen v souvislosti se situacemi spadajícími do působnosti unijního práva, což vyžaduje, aby hmotněprávní pravidlo tohoto práva bylo použitelné na dotčený skutkový stav. Unie však nestanovilo žádné pravidlo týkající se umístování elektroměrů nebo vizuálního přístupu k nim.
- 40 Z bodu 12 odůvodnění směrnice 2000/43 v tomto ohledu vyplývá, že unijní normotvůrce měl za to, že pro zajištění rozvoje demokratických a tolerantních společností, které umožňují účast všech jednotlivců bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, je třeba provést zvláštní akci v oblasti diskriminace na

základě rasy nebo etnického původu, která by se vztahovala zejména na takové oblasti, jako jsou oblasti uvedené v čl. 3 odst. 1 této směrnice (viz rozsudek Runevič-Vardyn a Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, bod 41).

- 41 Článek 3 odst. 1 písm. h) směrnice 2000/43 obecně zmiňuje přístup ke zboží a službám, jakož i dodávky zboží a poskytování služeb veřejnosti (viz rozsudek Runevič-Vardyn a Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, bod 45).
- 42 Jak již Soudní dvůr rozhodl, s ohledem na účel směrnice 2000/43 a povahu práv, která má chránit, jakož i na skutečnost, že tato směrnice je pouze vyjádřením zásady rovného zacházení, která je jednou z obecných zásad unijního práva uznanou článkem 21 Listiny, v dané oblasti, nemůže být působnost uvedené směrnice vymezena restriktivně (rozsudek Runevič-Vardyn a Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, bod 43).
- 43 Za těchto podmínek a vzhledem k tomu, že – jak uvedla generální advokátka v bodech 38 a 39 svého stanoviska – není pochyb o tom, že dodávky elektřiny spadají pod čl. 3 odst. 1 písm. h) směrnice 2000/43, musí být toto ustanovení vykládáno v tom smyslu, že umístění elektroměru, který je příslušenstvím neoddělitelně spjatým s uvedenými dodávkami, u konečného spotřebitele spadá do působnosti této směrnice a musí respektovat zásadu rovného zacházení, která je v této směrnici zakotvena.
- 44 Pokud jde o odkaz „v rámci pravomocí svěřených [Unii]“, který obsahuje čl. 3 odst. 1 směrnice 2000/43, postačuje v projednávaném případě poznamenat, že taková ustanovení, jako jsou čl. 13 odst. 1 směrnice 2006/32 nebo čl. 3 odst. 3 a 7 směrnice 2009/72 ve spojení s její přílohou I bodem 1 písm. h) a i), se týkají poskytnutí individuálních elektroměrů konečným uživatelům, kteréžto mají v rámci univerzální služby umožnit dotyčným měření, sledování a regulaci jejich spotřeby energie. V tomto ohledu tak není pochyb o tom, že podmínky, za kterých dochází k takovému poskytnutí, spadají do unijních pravomocí, a to zejména na základě článku 95 ES, nyní článku 114 SFEU, nebo článku 175 ES, nyní článku 191 SFEU, které jsou právním základem uvedených směrnic.

K první otázce

- 45 První otázka se podle svého znění týká pojmu „etnický původ“ ve smyslu směrnice 2000/43 a článku 21 Listiny a jejím cílem je zjistit, zda tento pojem musí být vykládán v tom smyslu, že „zahrnuje kompaktní skupinu bulharských státních příslušníků romského původu“, jako jsou obyvatelé městské části dotčené v původním řízení.
- 46 S ohledem na zevrubné úvahy, které v tomto ohledu obsahuje předkládací rozhodnutí a které jsou shrnuty v bodech 29 až 33 tohoto rozsudku, se jeví, že otázky předkládajícího soudu se netýkají toho, zda lze romský původ kvalifikovat jako „etnický původ“ ve smyslu směrnice 2000/43 a obecně unijního práva, což uvedený soud správně považuje za nesporné. Pojem etnický původ, který vychází z myšlenky, že společenské skupiny se vyznačují zejména společnou státní příslušností, náboženským vyznáním, jazykem, kulturním a tradičním původem a životním prostředím, se totiž vztahuje na romskou komunitu (pokud jde o článek 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, v tomto smyslu viz ESLP, Načova a další v. Bulharsko č. 43577/98 a č. 43579/98, ESLP 2005-VII, jakož i Sejdić a Finbci v. Bosna a Hercegovina č. 27996/06 a č. 34836/06, body 43 až 45 a 50, ESLP 2009).
- 47 Jak naproti tomu vyplývá z bodů 31 a 32 tohoto rozsudku, rozhodující skutečností, která patrně vedla předkládající soud k položení první otázky, je, že sporná praxe je uplatňována v celé městské čtvrti, ve které bydlí především, avšak nikoli výhradně osoby romského původu.

- 48 V posledně uvedeném ohledu má předkládající soud za to, že vzhledem k tomu, že se A. Nikolova v rámci své stížnosti přiřadila k obyvatelstvu romského původu, které bydlí v dotyčné čtvrti a společně s kterým je znevýhodněna v důsledku sporné praxe, lze mít za to, že se dotyčná sama identifikovala jako Romka. Daný soud však rovněž uvádí, že pokud by bylo třeba mít za to, že A. Nikolova není romského původu, tato okolnost by nemohla ovlivnit použitelnost směrnice 2000/43 v projednávané věci ani skutečnost, že dotyčná je oprávněna se v projednávaném případě dovolávat toho, že tato směrnice byla ve vztahu k ní porušena.
- 49 Anelia Nikolova ve vyjádření předloženém Soudnímu dvoru, jež je třeba zohlednit, výslovně uvedla, že má bulharský etnický původ, že se neidentifikovala jako Romka a že ji nelze za takovou považovat.
- 50 S ohledem na výše uvedené je třeba mít za to, že podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda pojem „diskriminace na základě etnického původu“ ve smyslu směrnice 2000/43, a zejména jejího článku 1 a čl. 2 odst. 1, případně ve spojení s článkem 21 Listiny, musí být vykládán v tom smyslu, že za takových okolností, jako jsou okolnosti původního řízení, se uvedený pojem uplatní bez ohledu na to, zda se opatření dotčené v původním řízení týká osob, které mají určitý etnický původ, nebo osob, které nemají uvedený původ, ale společně s prvními je s nimi zacházeno méně příznivě nebo jsou specificky znevýhodněny v důsledku uvedeného opatření.
- 51 V tomto ohledu a stran znění ustanovení směrnice 2000/43 je třeba uvést, že její článek 1 upřesňuje, že účelem této směrnice je stanovit rámec pro boj s „diskriminací na základě rasy nebo etnického původu“.
- 52 Článek 2 odst. 1 této směrnice stanoví, že zásadou rovného zacházení se rozumí, že neexistuje „žádná přímá nebo nepřímá diskriminace na základě rasy nebo etnického původu“.
- 53 Jak uvedla generální advokátka v bodě 53 svého stanoviska, čl. 2 odst. 2 písm. a) uvedené směrnice ve většině jazykových verzí stanoví, že přímou diskriminací se rozumí případ, kdy je s jednou osobou zacházeno „z důvodu rasy nebo etnického původu“ méně příznivým způsobem, než je, bylo nebo by bylo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, přičemž pouze několik jazykových verzí uvedeného ustanovení odkazuje na méně příznivé zacházení s osobou z důvodu „její“ rasy nebo „jejího“ etnického původu.
- 54 Článek 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 stanoví, že nepřímou diskriminací se rozumí „případ, kdy by v důsledku navenek neutrálního předpisu, kritéria nebo zvyklosti byla [specificky] znevýhodněna osoba určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami, ledaže uvedený předpis, kritérium nebo zvyklost je objektivně odůvodněn legitimním cílem a ledaže prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné“.
- 55 Vzhledem k tomu, že zejména s ohledem na rozdíl v jazykových verzích směrnice 2000/43 uvedený v bodě 53 tohoto rozsudku neumožňuje znění výše uvedených ustanovení jako takové odpovědět na otázku, zda by se zásada rovného zacházení, kterou má tato směrnice zaručit, neměla v rámci okruhu osob, kterých se týká opatření diskriminující na základě rasy nebo etnického původu, vztahovat pouze na ty osoby, které jsou skutečně dotyčné rasy nebo etnického původu, je třeba pro účely výkladu uvedených ustanovení zohlednit rovněž jejich kontext a obecnou systematiku a účel směrnice 2000/43, jejíž jsou součástí (v tomto smyslu viz zejména rozsudky VEMW a další, C-17/03, EU:C:2005:362, bod 41 a citovaná judikatura, jakož i Komise v. Portugalsko, C-450/11, EU:C:2013:611, bod 47 a citovaná judikatura).
- 56 V tomto ohledu je třeba zdůraznit, že judikatura Soudního dvora, která již byla připomenuta v bodě 42 tohoto rozsudku a podle které působnost směrnice 2000/43 nelze s ohledem na její účel a povahu práv, která má chránit, vymezit restriktivně, může v projednávaném případě odůvodnit výklad, že zásada rovného zacházení, na kterou uvedená směrnice odkazuje, se nepoužije na určitou kategorii osob, ale použije se v závislosti na důvodech uvedených v článku 1 této směrnice, takže se

má vztahovat i na osoby, které sice samy nenáleží k dotyčné rase nebo etniku, avšak je s nimi zacházeno méně příznivě nebo jsou specificky znevýhodněny pro jeden z těchto důvodů (obdobně viz rozsudek Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, body 38 a 50).

- 57 Takový výklad je ostatně podpořen bodem 16 odůvodnění a čl. 3 odst. 1 této směrnice, podle kterých má být ochrana proti diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu, kterou má tato směrnice zaručit, poskytnuta „všem“ osobám.
- 58 Tento výklad je rovněž podpořen zněním článku 13 ES, který se stal po provedení změn článkem 19 SFEU, je právním základem směrnice 2000/43 a přiznává Unii pravomoc přijmout nezbytná opatření k boji proti diskriminaci mimo jiné na základě rasy a etnického původu (obdobně viz rozsudek Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, bod 38), a jak uvedla generální advokátka v bodě 53 svého stanoviska, je podpořen také zásadou zákazu diskriminace založené na rase a etnickém původu, která je zakotvena v článku 21 Listiny a jejíž je uvedená směrnice konkrétním vyjádřením v hmotněprávních oblastech, na které se tato směrnice vztahuje (viz rozsudek Runevič-Vardyn a Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, bod 43, jakož i obdobně rozsudek Felber, C-529/13, EU:C:2015:20, body 15 a 16).
- 59 Připustíme-li, že A. Nikolova nemá – jak tvrdí před Soudním dvorem – romský původ, nic to v situaci dotčené v původním řízení nemění na tom, že skutečností, kvůli které bylo s dotyčnou podle jejího názoru zacházeno méně příznivě nebo byla specificky znevýhodněna, je romský původ, tedy v projednávaném případě původ většiny ostatního obyvatelstva městské čtvrti, ve které vykonává svou činnost.
- 60 S ohledem na výše uvedené je třeba na první otázku odpovědět, že pojem „diskriminace na základě etnického původu“ ve smyslu směrnice 2000/43, a zejména jejího článku 1 a čl. 2 odst. 1 musí být vykládán v tom smyslu, že za takových okolností, jako jsou okolnosti původního řízení, kdy jsou všechny elektroměry v městské čtvrti, ve které bydlí převážně osoby romského původu, umístěny na sloupech nadzemního elektrického vedení ve výšce šesti až sedmi metrů, ačkoli v ostatních čtvrtích jsou tyto měřiče umístěny ve výšce méně než dva metry, se uvedený pojem uplatní bez ohledu na to, zda se uvedené kolektivní opatření týká osob, které mají určitý etnický původ, nebo osob, které nemají uvedený původ, ale společně s prvními je s nimi zacházeno méně příznivě nebo jsou specificky znevýhodněny v důsledku tohoto opatření.

K páté otázce

- 61 Ze znění páté otázky, kterou je třeba zkoumat na druhém místě, vyplývá, že se předkládající soud táže, zda je § 1 bod 7 doplňujících ustanovení k ZZD, který definuje „nepříznivé zacházení“ jako každé jednání, kterým jsou přímo nebo nepřímo porušována „práva nebo oprávněné zájmy“, slučitelný se směrnicí 2000/43.
- 62 Je třeba připomenout, že Soudnímu dvoru nepřísluší v rámci řízení zahájeného podle článku 267 SFEU rozhodovat o slučitelnosti norem vnitrostátního práva s ustanoveními práva unijního. Soudní dvůr je naproti tomu příslušný k tomu, aby vnitrostátnímu soudu poskytl veškeré poznatky k výkladu unijního práva, které mu umožní posoudit slučitelnost norem vnitrostátního práva s unijní právní úpravou (viz zejména rozsudek Placanica a další, C-338/04, C-359/04 a C-360/04, EU:C:2007:133, bod 36 a citovaná judikatura).
- 63 Kromě toho je třeba uvést, že z vysvětlení poskytnutých předkládajícím soudem vyplývá, že uvedený pojem „nepříznivé zacházení“ se podle vnitrostátního práva uplatní pro účely ověření existence přímé i nepřímé diskriminace ve smyslu čl. 4 odst. 2 a 3 ZZD.

- 64 S ohledem na výše uvedené je třeba pátou otázku chápat tak, že se týká toho, zda směrnice 2000/43, a zejména ustanovení jejího čl. 2 odst. 1 a odst. 2 písm. a) a b), musí být vykládána v tom smyslu, že brání vnitrostátnímu ustanovení, které stanoví, že aby bylo možné dospět k závěru, že došlo k přímé či nepřímé diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu v oblastech, na které se vztahuje čl. 3 odst. 1 této směrnice, musí méně příznivé zacházení nebo specifické znevýhodnění, na která odkazují uvedená písm. a) a b), spočívat v porušení práv nebo oprávněných zájmů.
- 65 V tomto ohledu je třeba nejprve připomenout, že jak vyplývá z bodů 12 a 13 odůvodnění směrnice 2000/43, tato směrnice má zajistit rozvoj demokratických a tolerantních společností, které umožňují účast všech jednotlivců bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, a že za tímto účelem musí být v Unii zakázána „jakákoli“ přímá nebo nepřímá diskriminace na základě rasy nebo etnického původu v oblastech upravených v této směrnici. Článek 2 odst. 1 této směrnice rovněž potvrzuje, že zásadou rovného zacházení ve smyslu této směrnice se rozumí, že neexistuje „žádná“ přímá nebo nepřímá diskriminace na základě rasy nebo etnického původu.
- 66 Dále je třeba uvést, že jak bylo připomenuto v bodě 42 tohoto rozsudku, oblast působnosti uvedené směrnice nelze vymeziprestriktivně.
- 67 Konečně bod 28 odůvodnění směrnice 2000/43 upřesňuje, že cílem této směrnice je zajistit společnou vysokou úroveň ochrany proti diskriminaci v členských státech. Z článku 6 odst. 1 této směrnice v tomto ohledu vyplývá, že tato směrnice stanoví „minimální požadavky“, aniž je dotčena možnost členských států přijmout nebo zachovat předpisy, které jsou „příznivější“ pro ochranu zásady rovného zacházení.
- 68 Je přitom třeba konstatovat, že takové vnitrostátní ustanovení, jako je vnitrostátní ustanovení dotčené v původním řízení, které jako „méně příznivé“ zacházení nebo „[specifické] znevýhodnění“ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) a b) směrnice 2000/43 kvalifikuje pouze jednání, která porušují „právo“ nebo „oprávněný zájem“ osoby, stanoví podmínku, která nevychází z uvedených ustanovení této směrnice, a která má tedy za následek omezení rozsahu ochrany zaručené uvedenou směrnicí.
- 69 S ohledem na výše uvedené úvahy je třeba na pátou otázku odpovědět, že směrnice 2000/43, a zejména ustanovení jejího čl. 2 odst. 1 a odst. 2 písm. a) a b), musí být vykládána v tom smyslu, že brání vnitrostátnímu ustanovení, které stanoví, že aby bylo možné dospět k závěru, že došlo k přímé či nepřímé diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu v oblastech, na které se vztahuje čl. 3 odst. 1 této směrnice, musí méně příznivé zacházení nebo specifické znevýhodnění, na která odkazují uvedená písm. a) a b), spočívat v porušení práv nebo oprávněných zájmů.

Ke druhé, třetí a čtvrté otázce

- 70 Podstatou druhé, třetí a čtvrté otázky předkládajícího soudu, které je třeba zkoumat společně a na třetím místě, je, zda čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43 musí být vykládán v tom smyslu, že takové opatření, jako je sporná praxe, může vytvářet situaci, ve které je s osobami zacházeno ve smyslu uvedeného ustanovení „méně příznivě“ než s jinými osobami „ve srovnatelné situaci“ z důvodů, které zcela nebo zčásti souvisí s etnickým původem, takže uvedená praxe by vedla k přímé diskriminaci na základě takového původu ve smyslu téhož ustanovení.
- 71 V tomto ohledu je třeba připomenout, že článek 267 SFEU neopravňuje Soudní dvůr k tomu, aby použil pravidla unijního práva na určitý případ, nýbrž pouze k tomu, aby se vyjádřil k výkladu Smluv a aktů přijatých unijními orgány. Soudní dvůr může nicméně v rámci soudní spolupráce zavedené tímto článkem na základě okolností uvedených ve spise poskytnout vnitrostátnímu soudu prvky výkladu unijního práva, které by mohly být pro tento soud užitečné při posuzování účinků toho či onoho ustanovení uvedeného práva (viz zejména rozsudek Feryn, C-54/07, EU:C:2008:397, bod 19 a citovaná judikatura).

- 72 V projednávaném případě je třeba zaprvé připomenout, že jak již bylo uvedeno v bodě 58 tohoto rozsudku, směrnice 2000/43 je v její oblasti působnosti konkrétním vyjádřením zásady zákazu diskriminace na základě rasy nebo etnického původu, která je zakotvena v článku 21 Listiny.
- 73 Zadruhé je třeba uvést, že bod 3 odůvodnění této směrnice odkazuje na různé mezinárodní dohody, mezi něž patří mimo jiné Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, jež byla přijata 21. prosince 1965. Článek 1 této úmluvy stanoví, že diskriminace založená na etnickém původu osoby je formou rasové diskriminace.
- 74 Zatřetí z bodů 9, 12 a 13 odůvodnění směrnice 2000/43 vyplývá, že unijní normotvůrce zamýšlel rovněž zdůraznit, že diskriminace na základě rasy nebo etnického původu může ohrozit dosažení cílů Smlouvy, zejména dosažení vysoké úrovně zaměstnanosti a sociální ochrany, zvyšování životní úrovně a kvality života, hospodářské a sociální soudržnosti a solidarity, jakož i cíle rozvíjet Unii jako prostor svobody, bezpečnosti a práva, a dále že zákaz jakékoli diskriminace tohoto typu, který stanoví uvedená směrnice v oblastech, jež upravuje, má zejména zajistit rozvoj demokratických a tolerantních společností, které umožňují účast všech jednotlivců bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ.
- 75 Ve světle těchto úvodních úvah a stran otázky, zda lze mít za to, že rozdílné zacházení vyplývající ze sporné praxe bylo zavedeno z důvodů etnického původu ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43, což je předmětem čtvrté předběžné otázky, je třeba nejprve uvést, že samotná okolnost, že ve čtvrti dotčené v původním řízení bydlí rovněž obyvatelé, kteří nemají romský původ, nemůže vyloučit, že taková praxe byla zavedena s ohledem na romský etnický původ, který má většina obyvatel této čtvrti.
- 76 S ohledem na odkaz obsažený v této čtvrté otázce, tedy odkaz na méně příznivé zacházení, které by mohlo „zcela nebo zčásti“ vycházet z okolnosti, že se jedná o romské etnikum, je třeba dále upřesnit, že aby se jednalo o přímou diskriminaci ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43, postačuje, aby byl tento etnický původ určující pro rozhodnutí zavést uvedené zacházení, aniž jsou dotčeny výjimky stanovené v člancích 4 a 5 směrnice 2000/43, které se týkají podstatných a určujících profesních požadavků a pozitivní činnosti členských států s cílem předcházet nevýhodám souvisejícím s rasou nebo etnickým původem nebo je vyrovnávat, tedy výjimky, které nejsou v projednávané věci relevantní.
- 77 Konečně z čl. 8 odst. 1 směrnice 2000/43 vyplývá, že jakmile osoba, která se cítí poškozena nedodržením zásady rovného zacházení, předloží soudu nebo jinému příslušnému orgánu skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, přísluší odpůrci prokázat, že nedošlo k porušení uvedené zásady.
- 78 Soudní dvůr v tomto ohledu upřesnil, že i když osobě, která se cítí poškozena nedodržením zásady rovného zacházení, náleží, aby na začátku předložila skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, v rámci prokazování takových skutečností je třeba zajistit, aby odepření informací ze strany odpůrce nemohlo ohrozit dosažení cílů směrnice 2000/43 (rozsudek Meister, C-415/10, EU:C:2012:217, body 36 a 40).
- 79 Vnitrostátním soudním nebo jiným příslušným orgánům přísluší posoudit v souladu s vnitrostátním právem nebo zvyklostmi skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, jak stanoví bod 15 odůvodnění směrnice 2000/43 (rozsudek Meister, C-415/10, EU:C:2012:217, bod 37).
- 80 Předkládajícímu soudu tak v projednávaném případě náleží zohlednit veškeré okolnosti sporné praxe za účelem určení, zda existuje dostatek indicií k tomu, aby skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k přímé diskriminaci na základě etnického původu, mohly být považovány za prokázané, a dbát na to,

aby odepření informací ze strany odpůrce, v projednávaném případě ČEZ RB, nemohlo v rámci prokazování takových skutečností ohrozit dosažení cílů směrnice 2000/43 (v tomto smyslu viz rozsudek Meister, C-415/10, EU:C:2012:217, bod 42).

- 81 Mezi skutečnosti, které mohou být v tomto ohledu vzaty do úvahy, patří zejména okolnost uvedená daným soudem, že je nesporné a společností ČEZ RB nezpochybněné, že tato společnost zavedla spornou praxi pouze v městských čtvrtích, ve kterých – jak je všeobecně známo – bydlí stejně jako ve čtvrti „Gizdova mahala“ převážně bulharští státní příslušníci romského původu.
- 82 Totéž platí pro okolnost, kterou KZD uvedla ve vyjádření předloženém Soudnímu dvoru a podle které ČEZ RB v rámci různých věcí, které byly KZD předloženy, tvrdila, že má za to, že zásahů a neoprávněných odběrů se dopouští především takoví státní příslušníci romského původu. Taková tvrzení by totiž mohla nasvědčovat tomu, že sporná praxe vychází z etnických stereotypů nebo předsudků, přičemž rasové důvody se tak pojí s jinými důvody.
- 83 Mezi skutečnosti, které lze rovněž zohlednit, patří okolnost zmíněná předkládajícím soudem, že ČEZ RB bez ohledu na to, že ji uvedený soud z titulu důkazního břemene v tomto smyslu vyzval, nepředložila důkazy o tvrzených zásazích do měřičů a manipulacích s nimi a neoprávněných odběrech, přičemž tvrdila, že tyto jsou všeobecně známy.
- 84 Předkládající soud musí rovněž zohlednit povinnou, rozšířenou a trvalou povahu sporné praxe, která vzhledem k tomu, že byla bez rozdílu rozšířena na všechny obyvatele čtvrti bez ohledu na to, zda s jejich individuálními měřiči bylo manipulováno nebo vedly k neoprávněným odběrům, a bez ohledu na totožnost autorů těchto jednání, a dále vzhledem k tomu, že stále trvá, a to téměř čtvrt století po svém zavedení, může nasvědčovat tomu, že obyvatelé této čtvrti, o níž je všeobecně známo, že v ní bydlí především bulharští státní příslušníci romského původu, jsou jako celek považováni za možné autory takových protiprávních jednání. Takové vnímání totiž může také představovat relevantní indicii pro celkové posouzení dotčené praxe (obdobně viz rozsudek Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, bod 51).
- 85 Kromě toho je třeba připomenout, že pokud by měl předkládající soud dospět k závěru, že existuje domněnka diskriminace, účinné uplatnění zásady rovného zacházení vyžaduje, aby důkazní břemeno nesli dotyční žalovaní, kteří musí prokázat, že uvedená zásada nebyla porušena (viz zejména rozsudky Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, bod 54, a Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, bod 55). V takovém případě by ČEZ RB jakožto žalované příslušelo vyvrátit existenci takového porušení zásady rovného zacházení a prokázat, že zavedení sporné praxe a její současné zachovávání nijak nevychází z okolnosti, že v dotyčných čtvrtích bydlí především bulharští státní příslušníci romského původu, ale vychází výhradně z faktorů, které jsou objektivní a prosty jakékoli diskriminace na základě rasy nebo etnického původu (obdobně viz rozsudky Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, bod 55, a Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, bod 56).
- 86 Zadruhé, pokud jde o ostatní podmínky stanovené v čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43, které jsou předmětem druhé a třetí otázky, a sice existenci „méně příznivého zacházení“ a „srovnatelné“ povahy posuzovaných situací, není pochyb o tom, že taková praxe, jako je sporná praxe, vykazuje takové znaky.
- 87 Nepříznivý charakter zacházení, který z uvedené praxe vyplývá pro obyvatele dotyčné městské čtvrti, z nichž většina má romský původ, nelze zpochybnit vzhledem k tomu, že pro dotyčné je mimořádně obtížné, či dokonce nemožné podívat se na elektroměry, aby si zkontrolovali spotřebu, a také vzhledem k urážlivé a stigmatizující povaze této praxe, která již byla zmíněna v bodě 84 tohoto rozsudku.
- 88 Pokud jde dále o otázku, zda podmínka existence „srovnatelné situace“ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43 může být ve věci v původním řízení splněna, z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že pochybnosti, které má v tomto ohledu předkládající soud, souvisí s dvojí okolností, že na osoby

neromského původu, které bydlí v „romských čtvrtích“, se rovněž vztahuje sporná praxe a že naopak osoby romského původu, které bydlí ve čtvrtích, kde většina obyvatel nemá takový původ, této praxi nepodléhají.

- 89 V tomto ohledu je třeba připomenout, že požadavek na srovnatelnost situací za účelem určení existence porušení zásady rovného zacházení musí být posouzen s ohledem na veškeré prvky, které je charakterizují (viz zejména rozsudek *Arcelor Atlantique et Lorraine* a další, C-127/07, EU:C:2008:728, bod 25).
- 90 V projednávaném případě je přitom třeba konstatovat, že na všechny konečné uživatele elektřiny zásobované týmž distributorem v rámci jedné městské entity musí být bez ohledu na čtvrt, ve které tito uživatelé pobývají, v zásadě nahlíženo tak, že se ve vztahu k tomuto distributorovi nacházejí ve srovnatelné situaci, pokud jde o poskytnutí elektroměrů, které mají měřit jejich spotřebu a umožnit jim sledovat její vývoj.
- 91 S ohledem na výše uvedené je třeba na druhou, třetí a čtvrtou otázku odpovědět, že čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43 musí být vykládán v tom smyslu, že takové opatření, jako je sporná praxe, představuje přímou diskriminaci ve smyslu tohoto ustanovení, ukáže-li se, že uvedené opatření bylo zavedeno nebo zachováno z důvodů souvisejících s etnickým původem společným pro většinu obyvatel dotyčné čtvrti, což má posoudit předkládající soud s ohledem na veškeré relevantní okolnosti věci, jakož i pravidla týkající se obrácení důkazního břemene, jež jsou uvedena v čl. 8 odst. 1 uvedené směrnice.

K šesté, sedmé, osmé a deváté otázce

- 92 Podstatou šesté, sedmé, osmé a deváté otázky, které je třeba zkoumat společně a na čtvrtém místě, je, jaký rozsah mají pojmy „navenek neutrální zvyklost“ a „[specifické] znevýhodnění osoby určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami“ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43, a zda taková praxe, jako je sporná praxe, tedy splňuje za předpokladu, že by nepředstavovala přímou diskriminaci, uvedené podmínky, a zda v důsledku toho může představovat nepřímou diskriminaci ve smyslu uvedeného ustanovení. Předkládající soud se rovněž táže, zda totéž ustanovení musí být vykládáno v tom smyslu, že brání vnitrostátnímu ustanovení, které by stanovilo, že aby existovala taková nepřímá diskriminace, specifické znevýhodnění musí být důsledkem důvodů souvisejících s rasou nebo etnickým původem.
- 93 Pokud jde na prvním místě o existenci „navenek neutrální zvyklosti“ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 a otázku, zda musí být – jak se táže předkládající soud v šesté otázce – tento pojem chápán tak, že označuje zvyklost, jejíž neutrální povaha je obzvláště „zřejmá“, nebo zvyklost „zdánlivě“ či „na první pohled“ neutrální, jak uvádí generální advokátka v bodě 92 svého stanoviska, není pochyb o tom, že uvedený pojem musí být chápán v tomto druhém pojetí.
- 94 Uvedené pojetí kromě skutečnosti, že odpovídá nejpřirozenějšímu významu takto použitého výrazu, uplatňuje se ve světle ustálené judikatury Soudního dvora související s pojmem „nepřímá diskriminace“, podle které může nepřímá diskriminace na rozdíl od diskriminace přímé vyplývat z opatření, které je sice formulováno neutrálně, tzn. odkazem na jiná kritéria, která nesouvisí s chráněnou vlastností, avšak specificky znevýhodňuje osoby s touto vlastností (v tomto smyslu viz zejména rozsudek *Z.*, C-363/12, EU:C:2014:159, bod 53 a citovaná judikatura).
- 95 Pokud jde na druhém místě o pochybnosti, které předkládající soud vyjádřil v sedmé otázce ohledně čl. 4 odst. 3 ZZD, podle kterého se jedná o nepřímou diskriminaci, když se osoba z důvodu rasy nebo etnického původu dostane do méně příznivé situace než jiné osoby, je třeba připomenout, že jak vyplývá z odpovědi poskytnuté na druhou, třetí a čtvrtou otázku, ukáže-li se, že opatření, které má za

následek rozdílné zacházení, bylo zavedeno z důvodů souvisejících s rasou nebo etnickým původem, takové opatření musí být kvalifikováno jako „přímá diskriminace“ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43.

- 96 Naproti tomu nepřímá diskriminace na základě rasy nebo etnického původu nevyžaduje, aby dotčené opatření bylo založeno na odůvodnění tohoto typu. Jak totiž vyplývá z judikatury připomenuté v bodě 94 tohoto rozsudku, aby opatření mohlo spadat pod čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43, postačuje, aby uvedené opatření – ačkoli využívá neutrální kritéria, jež nejsou založena na chráněné vlastnosti – mělo za následek specifické znevýhodnění osob s touto vlastností.
- 97 Z výše uvedeného vyplývá, že uvedený čl. 2 odst. 2 písm. b) musí být vykládán v tom smyslu, že brání vnitrostátnímu ustanovení, které existenci nepřímé diskriminace na základě rasy nebo etnického původu podmiňuje požadavkem, aby bylo dotčené opatření přijato z důvodů souvisejících s rasou nebo etnickým původem.
- 98 Pokud jde na třetím místě o upřesnění, které obsahuje čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 a které se týká existence „[specifického] znevýhodnění“ osob určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami, předkládající soud v osmé otázce uvádí, že čl. 2 odst. 2 písm. a) téže směrnice definuje přímou diskriminaci pomocí odkazu na existenci „méně příznivého zacházení“. S ohledem na tento terminologický rozdíl se uvedený soud táže, zda ke „[specifickému]“ znevýhodnění ve smyslu uvedeného čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 může vést pouze „závažný, zjevný a zvláště významný případ“.
- 99 V tomto ohledu je třeba uvést, že z výrazu „[specifické] znevýhodnění“, který je použit v uvedeném čl. 2 odst. 2 písm. b), ani z jiných upřesnění obsažených v uvedeném ustanovení nevyplývá, že by takové zvýhodnění existovalo jen v závažném, zjevném a zvláště významném případě nerovnosti.
- 100 Uvedená podmínka musí být naproti tomu chápána tak, že znamená, že z důvodu dotčeného opatření jsou specificky znevýhodněny osoby určitého etnického původu.
- 101 Takový výklad je v souladu s judikaturou Soudního dvora týkající se pojmu „nepřímá diskriminace“, z níž zejména vyplývá, že k takové diskriminaci může dojít v případě, že použití vnitrostátního opatření, byť formulovaného neutrálně, ve skutečnosti znevýhodňuje mnohem vyšší počet osob s chráněnou vlastností než osob, které tuto vlastnost nemají (v tomto smyslu viz zejména rozsudky Z., C-363/12, EU:C:2014:159, bod 53 a citovaná judikatura, jakož i Cachaldora Fernández, C-527/13, EU:C:2015:215, bod 28 a citovaná judikatura).
- 102 Uvedený výklad je dále na rozdíl od výkladu, z něhož by vyplývalo, že pouze závažné, zjevné a zvláště významné případy nerovnosti spadají pod čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43, nejvíce v souladu s cíli sledovanými unijním normotvůrcem, jež jsou připomenuty v bodech 42, 67 a 72 až 74 tohoto rozsudku.
- 103 Pokud jde na čtvrtém místě o devátou otázku předkládajícího soudu týkající se toho, zda je čl. 4 odst. 2 a 3 ZZD, který odkazuje na „méně příznivé“ zacházení nebo na „méně příznivou“ situaci za účelem vymezení přímé i nepřímé diskriminace, a tedy na stejný stupeň závažnosti, v souladu se směrnicí 2000/43, stačí uvést, že z výkladu čl. 2 odst. 2 písm. b) dané směrnice, jenž je uveden v bodech 99 až 102 tohoto rozsudku, vyplývá, že pokud jde o specifické znevýhodnění uvedené v daném ustanovení, není vyžadován žádný zvláštní stupeň závažnosti. Nevyužití takového kritéria závažnosti ve výše uvedené vnitrostátní právní úpravě nemůže za těchto podmínek vyvolat problém slučitelnosti s uvedenou směrnicí.
- 104 Pokud jde na pátém místě o dotazy v šesté a osmé otázce, jež se týkají toho, zda taková praxe, jako je sporná praxe, má „navenek“ neutrální povahu a zda má za následek „[specifické] znevýhodnění“ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43, jak je upřesněno výše, je třeba připomenout – jak již

bylo učiněno v bodě 71 tohoto rozsudku – že ačkoli je na předkládajícím soudu, aby posoudil skutkové okolnosti a použil pravidla unijního práva na daný případ, Soudní dvůr může předkládajícímu soudu poskytnout prvky výkladu unijního práva, které by pro něj mohly být užitečné při posuzování účinků toho či onoho ustanovení tohoto práva.

- 105 V projednávané věci a za předpokladu, že by předkládající soud dospěl k závěru, že není prokázáno, že sporná praxe představuje přímou diskriminaci na základě etnického původu, je třeba uvést, že skutkové okolnosti, jak byly zjištěny uvedeným soudem, umožňují mít za to, že taková praxe vykazuje znaky, které jsou vyžadovány k tomu, aby představovala nepřímou diskriminaci ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43, ledaže by bylo možné ji odůvodnit v souladu s uvedeným ustanovením.
- 106 Zprvce totiž není pochyb o tom, že tato praxe a kritérium, podle kterého byla v dané době výhradně uplatněna, a sice lokalizace dotýčených obydlí ve čtvrti, ve které byly zjištěny četné manipulace s elektroměry, zásahy do nich a neoprávněné odběry, by představovaly navenek neutrální praxi a kritérium ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43, jak jsou upřesněny v bodech 93 a 94 tohoto rozsudku.
- 107 Zadruhé je třeba uvést, že jelikož je s ohledem na údaje obsažené v předkládacím rozhodnutí nesporné, že uvedená praxe se rozšířila pouze v městských čtvrtích, ve kterých stejně jako ve čtvrti dotčené v původním řízení bydlí především osoby romského původu, taková praxe se může mnohem významněji dotýkat osob, které mají takový etnický původ, a tedy ve smyslu téhož čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43, jak je upřesněn v bodech 100 až 102 tohoto rozsudku, specificky znevýhodnit osoby takového etnického původu v porovnání s jinými osobami.
- 108 Jak již bylo zdůrazněno v bodě 87 tohoto rozsudku, takové znevýhodnění spočívá zejména v urážlivé a stigmatizující povaze sporné praxe a ve skutečnosti, že tato praxe konečnému uživateli mimořádně ztěžuje, ne-li znemožňuje podívat se na elektroměr pro účely kontroly spotřeby.
- 109 S ohledem na výše uvedené je třeba na šestou, sedmou, osmou a devátou otázku odpovědět, že čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 musí být vykládán v tom smyslu, že:
- toto ustanovení brání vnitrostátnímu ustanovení, které stanoví, že aby existovala nepřímá diskriminace na základě rasy nebo etnického původu, ke specifickému znevýhodnění musí dojít z důvodů souvisejících s rasou nebo etnickým původem;
 - pojmem „navenek neutrální“ předpis, kritérium nebo zvyklost ve smyslu uvedeného ustanovení se rozumí předpis, kritérium nebo zvyklost, které jsou formulovány a uplatňovány zdánlivě neutrálně, tj. s ohledem na faktory, které se liší od chráněné vlastnosti a nejsou této vlastnosti rovnocenné;
 - pojem „[specifické] znevýhodnění“ ve smyslu téhož ustanovení neoznačuje závažný, zjevný nebo zvláště významný případ nerovnosti, ale znamená, že z důvodu dotčeného předpisu, kritéria nebo zvyklosti jsou specificky znevýhodněny osoby určité rasy nebo etnického původu;
 - za předpokladu, že by taková praxe, jako je praxe dotčená v původním řízení, nepředstavovala přímou diskriminaci ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) uvedené směrnice, může taková praxe v zásadě představovat navenek neutrální praxi specificky znevýhodňující osoby určitého etnického původu v porovnání s jinými osobami ve smyslu uvedeného čl. 2 odst. 2 písm. b).

K desáté otázce

- 110 Podstatou desáté otázky předkládajícího soudu je, zda čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 musí být vykládán v tom smyslu, že takovou praxi, jako je praxe dotčená v původním řízení, lze objektivně odůvodnit snahou zajistit bezpečnost elektrické sítě a řádnou evidenci spotřebované elektřiny, a to

s přihlédnutím zejména k tomu, že je nutné zajistit konečným uživatelům volný přístup k jejich elektroměrům, a zvláště za situace, kdy média informovala o existenci jiných technicky a finančně dostupných prostředků umožňujících zajistit bezpečnost elektroměrů.

- 111 Jak vyplývá z uvedeného čl. 2 odst. 2 písm. b), předpis, kritérium nebo zvyklost, který je navenek neutrální, ale může specificky znevýhodnit osoby určité rasy nebo etnického původu, představuje nepřímou, a tudíž zakázanou diskriminaci, ledaže uvedený předpis, kritérium nebo zvyklost je objektivně odůvodněn legitimním cílem a ledaže prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné.
- 112 V tomto ohledu je třeba zdůraznit, že s ohledem na úvahy a cíle připomenuté v bodech 72 až 74 tohoto rozsudku musí být pojem „objektivní odůvodnění“ vykládán v případě rozdílného zacházení na základě rasy nebo etnického původu striktně.
- 113 V projednávaném případě a jak vyplývá z předkládacího rozhodnutí a vyjádření, které ČEZ RB předložila Soudnímu dvoru, uvedená společnost tvrdí, že sporná praxe byla zavedena za účelem boje proti četným zásahům do elektroměrů, manipulacím s nimi a neoprávněným odběrům, které byly zjištěny v dotyčné čtvrti. Cílem uvedené praxe je zabránit podvodům a zneužitím, jakož i chránit jednotlivce před riziky, která taková jednání znamenají pro jejich život a zdraví, a zajistit kvalitu a bezpečnost distribuce elektřiny v zájmu všech uživatelů.
- 114 Zaprvé je třeba připustit – jak rovněž uvedla generální advokátka v bodě 117 svého stanoviska – že takové cíle, posuzovány jako celek, představují legitimní cíle uznané unijním právem (pokud jde o boj proti podvodům a trestné činnosti, viz rozsudek Placanica a další, C-338/04, C-359/04 a C-360/04, EU:C:2007:133, body 46 a 55).
- 115 Zadruhé je třeba zdůraznit, že zkoumaná opatření musí být podle čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 takovými cíli „objektivně“ odůvodněna.
- 116 Za takových okolností, jako jsou okolnosti dotčené v původním řízení, a jelikož se ČEZ RB k odůvodnění sporné praxe opírá o existenci četných zásahů do elektroměrů a neoprávněných odběrů, k nimž v minulosti došlo v dotyčné čtvrti, a o riziko, že taková jednání budou přetrvávat, této společnosti přinejmenším přísluší – jak uvedla generální advokátka v bodě 115 svého stanoviska – objektivně prokázat jednak skutečnou existenci a rozsah uvedených protiprávních jednání a jednak – s ohledem na okolnost, že od té doby uplynulo nějakých 25 let – z jakých přesných důvodů by za současného stavu mělo existovat v dotyčné čtvrti značné riziko, že takové zásahy do měřičů a nelegální odběry budou přetrvávat.
- 117 Společnost ČEZ RB nemůže za účelem splnění důkazní povinnosti, kterou má v tomto ohledu, pouze tvrdit, že taková jednání a rizika jsou „všeobecně známá“, jak patrně učinila před předkládajícím soudem.
- 118 Zatřetí, pokud je ČEZ RB schopna prokázat, že sporná praxe objektivně sleduje legitimní cíle, kterých se tato společnost dovolává, bude třeba ještě prokázat, jak vyžaduje čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43, že tato praxe představuje přiměřený a nezbytný prostředek k dosažení uvedených cílů.
- 119 Jak uvedla generální advokátka v bodech 121 až 124 svého stanoviska, *a priori* a s výhradou konečného posouzení skutkových okolností, které musí v tomto ohledu provést předkládající soud, se jeví, že taková praxe, jako je sporná praxe, umožňuje účinně bojovat proti protiprávním jednáním, na která je v projednávaném případě údajně zaměřeno, takže podmínka přiměřenosti takové praxe pro účely sledování uplatňovaných legitimních cílů je patrně splněna.

- 120 Co se týče podmínky nezbytnosti sporné praxe pro tytéž účely, bude věcí předkládajícího soudu zejména ověřit, zda se takové městské čtvrti, jako je městská čtvrť dotčená v původním řízení, ve kterých ČEZ RB použila spornou praxi, vyznačují takovými zvláštnostmi, že jiná přiměřená a méně omezující opatření by neumožnila vyřešit vzniklé problémy.
- 121 KZD v tomto ohledu ve svém vyjádření tvrdí, že ostatní elektrárenské společnosti upustily od sporné praxe a daly přednost jiným technikám pro účely boje proti zásahům a manipulacím, přičemž v dotyčných čtvrtích znovu umístily elektroměry do normální výše.
- 122 Předkládajícímu soudu přísluší ověřit, zda tedy za účelem dosažení cílů uplatněných společností ČEZ RB existují jiná přiměřená a méně omezující opatření, a pokud tomu tak je, konstatovat, že spornou praxi nelze považovat za nezbytnou ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43.
- 123 Kromě toho za předpokladu, že by nemohlo být určeno žádné jiné opatření, které by bylo tak účinné jako sporná praxe, bude muset předkládající soud dále ověřit, zda nepříznivé následky sporné praxe nejsou nepřiměřené vzhledem ke sledovaným cílům a zda touto praxí nejsou nadměrně dotčeny oprávněné zájmy osob, které bydlí v dotyčných čtvrtích (v tomto smyslu viz zejména rozsudky Ingeniørforeningen i Danmark, C-499/08, EU:C:2010:600, body 32 a 47, jakož i Nelson a další, C-581/10 a C-629/10, EU:C:2012:657, bod 76 a násl.).
- 124 Uvedený soud bude muset nejprve zohlednit oprávněný zájem konečných uživatelů elektřiny na tom, aby měli přístup k dodávkám elektřiny za podmínek, které nemají urážlivý nebo stigmatizující účinek.
- 125 Daný soud bude muset rovněž přihlédnout k omezující, rozšířené a zároveň dlouholeté povaze sporné praxe, o níž je nesporné – jak již bylo uvedeno v bodě 84 tohoto rozsudku – že se bez rozdílu a trvale uplatňuje na všechny obyvatele dotyčné čtvrti, i když – což mu přísluší ověřit – většině z nich nelze přičíst žádné individuální protiprávní jednání a posledně uvedení nemohou navíc nést odpovědnost za takové činy třetích osob.
- 126 Při svém posouzení bude muset uvedený soud konečně zohlednit oprávněný zájem konečných spotřebitelů, kteří bydlí v dotyčné čtvrti, na tom, aby mohli sledovat a účinně a pravidelně kontrolovat svoji spotřebu elektřiny, tedy zájem a kontrolu, které – jak již bylo zdůrazněno v bodě 44 tohoto rozsudku – byly výslovně uznány a podpořeny unijním normotvůrcem.
- 127 I když ze zohlednění všech výše uvedených prvků posouzení podle všeho vyplývá, že spornou praxi nelze odůvodnit ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43, neboť nepříznivé následky způsobené touto praxí se jeví nepřiměřené vzhledem k uvedeným cílům, předkládajícímu soudu přísluší provést v kontextu řízení o předběžné otázce zahájeného na základě článku 267 SFEU konečná posouzení, která jsou v tomto ohledu nutná.
- 128 S ohledem na výše uvedené je třeba na desátou otázku odpovědět, že čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 musí být vykládán v tom smyslu, že taková praxe, jako je praxe dotčená v původním řízení, by mohla být objektivně odůvodněna snahou zajistit bezpečnost elektrické sítě a řádnou evidenci spotřebované elektřiny pouze za podmínky, že uvedená praxe nepřekračuje meze toho, co je přiměřené a nezbytné k dosažení těchto legitimních cílů, a že způsobené nepříznivé následky nejsou nepřiměřené vzhledem k uvedeným cílům. Tak tomu není tehdy, je-li zjištěno, což přísluší ověřit předkládajícímu soudu, že existují jiné přiměřené a méně omezující prostředky umožňující dosáhnout uvedených cílů, nebo že při neexistenci takových jiných prostředků uvedená praxe nadměrně zasahuje do oprávněného zájmu konečných uživatelů elektřiny, kteří bydlí v dotyčné čtvrti, jež je obydlena především osobami romského původu, na tom, aby měli přístup k dodávkám elektřiny za podmínek, které nemají urážlivý nebo stigmatizující účinek a které jim umožní pravidelně kontrolovat jejich spotřebu elektřiny.

K nákladům řízení

129 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (velký senát) rozhodl takto:

- 1) Pojem „diskriminace na základě etnického původu“ ve smyslu směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, a zejména článku 1 a čl. 2 odst. 1 této směrnice, musí být vykládán v tom smyslu, že za takových okolností, jako jsou okolnosti původního řízení, kdy jsou všechny elektroměry v městské čtvrti, ve které bydlí převážně osoby romského původu, umístěny na sloupech nadzemního elektrického vedení ve výšce šesti až sedmi metrů, ačkoli v ostatních čtvrtích jsou tyto měřiče umístěny ve výšce méně než dva metry, se uvedený pojem uplatní bez ohledu na to, zda se uvedené kolektivní opatření týká osob, které mají určitý etnický původ, nebo osob, které nemají uvedený původ, ale společně s prvními je s nimi zacházeno méně příznivě nebo jsou specificky znevýhodněny v důsledku tohoto opatření.
- 2) Směrnice 2000/43, a zejména ustanovení jejího čl. 2 odst. 1 a odst. 2 písm. a) a b), musí být vykládána v tom smyslu, že brání vnitrostátnímu ustanovení, které stanoví, že aby bylo možné dospět k závěru, že došlo k přímé či nepřímé diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu v oblastech, na které se vztahuje čl. 3 odst. 1 této směrnice, musí méně příznivé zacházení nebo specifické znevýhodnění, na která odkazují uvedená písm. a) a b), spočívat v porušení práv nebo oprávněných zájmů.
- 3) Článek 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/43 musí být vykládán v tom smyslu, že takové opatření, jako je opatření popsané v bodě 1 tohoto výroku, představuje přímou diskriminaci ve smyslu tohoto ustanovení, ukáže-li se, že uvedené opatření bylo zavedeno nebo zachováno z důvodů souvisejících s etnickým původem společným pro většinu obyvatel dotyčné čtvrti, což má posoudit předkládající soud s ohledem na veškeré relevantní okolnosti věci, jakož i pravidla týkající se obrácení důkazního břemene, jež jsou uvedena v čl. 8 odst. 1 uvedené směrnice.
- 4) Článek 2 odst. 2 písm. b) směrnice 2000/43 musí být vykládán v tom smyslu, že:
 - toto ustanovení brání vnitrostátnímu ustanovení, které stanoví, že aby existovala nepřímá diskriminace na základě rasy nebo etnického původu, ke specifickému znevýhodnění musí dojít z důvodů souvisejících s rasou nebo etnickým původem;
 - pojmem „navenek neutrální“ předpis, kritérium nebo zvyklost ve smyslu uvedeného ustanovení se rozumí předpis, kritérium nebo zvyklost, které jsou formulovány a uplatňovány zdánlivě neutrálně, tj. s ohledem na faktory, které se liší od chráněné vlastnosti a nejsou této vlastnosti rovnocenné;
 - pojem „[specifické] znevýhodnění“ ve smyslu téhož ustanovení neoznačuje závažný, zjevný nebo zvláště významný případ nerovnosti, ale znamená, že z důvodu dotčeného předpisu, kritéria nebo zvyklosti jsou specificky znevýhodněny osoby určité rasy nebo etnického původu;

- za předpokladu, že by takové opatření, jako je opatření popsané v bodě 1 tohoto výroku, nepředstavovalo přímou diskriminaci ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) uvedené směrnice, může takové opatření v zásadě představovat navenek neutrální praxi specificky znevýhodňující osoby určitého etnického původu v porovnání s jinými osobami ve smyslu uvedeného čl. 2 odst. 2 písm. b);
- takové opatření by mohlo být objektivně odůvodněno snahou zajistit bezpečnost elektrické sítě a řádnou evidenci spotřebované elektřiny pouze za podmínky, že uvedené opatření nepřekračuje meze toho, co je přiměřené a nezbytné k dosažení těchto legitimních cílů, a že způsobené nepříznivé následky nejsou nepřiměřené vzhledem k uvedeným cílům. Tak tomu není tehdy, je-li zjištěno, což přísluší ověřit předkládajícímu soudu, že existují jiné přiměřené a méně omezující prostředky umožňující dosáhnout uvedených cílů, nebo že při neexistenci takových jiných prostředků uvedené opatření nadměrně zasahuje do oprávněného zájmu konečných uživatelů elektřiny, kteří bydlí v dotyčné čtvrti, jež je obydlena především osobami romského původu, na tom, aby měli přístup k dodávkám elektřiny za podmínek, které nemají urážlivý nebo stigmatizující účinek a které jim umožní pravidelně kontrolovat jejich spotřebu elektřiny.

Podpisy.